

УДК 811

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ ТЕКСТІВ ТА МОВИ В ЦІЛОМУ

Козак Н. І., Свєточєва С. М.

У даній статті висвітлюється взаємозв'язок мови і культури в процесі міжкультурної комунікації. Багатство національної культури, її цілісність забезпечує структурну повноту і багатство мови. Високорозвинена мова дає можливість створювати цілісну всеохоплюючу культуру.

Ключові слова: мова, культура, міжкультурна комунікація, спілкування.

В данной статье освещается взаимосвязь языка и культуры в процессе межкультурной коммуникации. Богатство национальной культуры, ее целостность обеспечивает структурную полноту и богатство языка. Высокоразвитый язык дает возможность создавать целостную всеобъемлющую культуру.

Ключевые слова: язык, культура, межкультурная коммуникация, общение.

This article deals with interconnection of language and culture in the process of intercultural communication. The richness of the national culture and its fullness ensure structural integrity and resplendence of language. Highly developed language gives an opportunity to create integral and universal culture.

Key words: language, culture, intercultural communication, communication.

Початок нового тисячоліття відзначається загальною глобалізацією, в умовах якої все більш нагальною стає інтеграція практично на всіх рівнях соціального, економічного, культурного життя, а також процесу розвитку міжкультурних зв'язків.

Як академічна дисципліна міжкультурна комунікація використовує в першу чергу досягнення культурної антропології та дослідження комунікативних процесів в суспільстві. Найбільш суттєвий внесок у вивчення комунікації вносять когнітивна й соціальна психологія, соціологія, когнітивна лінгвістика й типологія мов.

В дослідженнях міжкультурної комунікації можна виділити психологічні, соціологічні та лінгвістичні напрямки.

Загальні соціологічні проблеми пов'язані з проблематикою соціальної адаптації мігрантів, збереження чи втрати традиційних культур у національній меншості (Кан-Калик В. О., Кукоян О. Г., Сохань Л. В., Толстих В. І. та ін.). Психологів в області міжкультурної комунікації цікавить, в першу чергу, вплив культурних відмінностей на процеси інтерпретації та й категоризації поведінки людини в умовах іншої культури, а також природа відповідних стереотипів поведінки (Виготський Л. С., Моляко В. О., Киричук О. В., Платонов К. К., Рубінштейн С. Л. та ін.). Лінгвістів, в першу чергу, цікавить саме те, що в мовному повідомленні сигналізує про наявність міжкультурної взаємодії, в яких комунікативних контекстах це виявляється. Як саме відбувається конфліктна ситуація, або ситуація непорозуміння, неповне розуміння; які мовні особливості лінгво-культурологічні чинники, лінгвістичні кліше, мовленнєві механізми дозволяють чи не дозволяють компенсувати непорозуміння.

Поняття "міжкультурна комунікація" стосується при цьому відношень між різними культурами і має своїм підґрунтям дидактичну цільову настанову, яка в центр ставить розуміння чужої, а через порівняння також і своєї культури [6].

Міжкультурна комунікація – спілкування носіїв різних культур, які послугуються різними мовами [2].

В міжкультурних ситуаціях в контакт вступають особи з різних культур (країн). При цьому не можна передбачити однаковий рівень знань культури з боку тих, хто до цього причетний, отже ми змушені, в більшій мірі ніж при

монокультурних ситуаціях, пересвідчитись, що власне розуміння ситуації відповідає також і інтерпретації з боку інших.

В основі сучасного розуміння міжкультурної комунікації лежить аксіоматичне положення, яке виходить з ідей В. Вайнрайха, В. Гумбольдта, Р. Ладо, Е. Сепіра, Б. Л. Уорфа, Р. Якобсона, В. Щерби, щодо спілкування як діалогу культур, при якому кожна із них є складним багатокomпонентним утворенням: “культура - мова – особистість”. Відомо, що мова належить до так званих вторинних систем. Вона існує не сама по собі, а в людському суспільстві, утворенням якого вона є і на подальший розвиток якого вона впливає. Водночас мова – це один із факторів самоорганізації суспільства і невід’ємна ознака таких спільнот, як народність, нація. Мова існує у свідомості її носіїв – членів певного суспільства, вона реалізується в процесах мовлення і “консервується” в результатах цього мовлення. Тому доля мовлення залежить від кожного з мовців. Через мову ми пізнаємо світ. Наївно вважати, що кожен з нас сприймає світ безпосередньо, таким, яким він є. Насправді наше сприйняття світу відбувається крізь призму нашої мови.

Об’єктом наукової статті є міжкультурна комунікація як особливий процес спілкування носіїв певних мов. Предметом є лінгвістичні особливості адекватної міжкультурної комунікації.

Мета дослідження полягає в тому, щоб визначити роль та особливості взаємозв’язку мови і культури в міжкультурній комунікації.

У кожного народу – своя неповторна мовна картина світу. Весь світ ми сприймаємо крізь призму мови, засоби мовних структур, у яких зафіксовано досвід попередніх поколінь різних епох. Отже, мова є найбільш досконалим соціальним феноменом, і може виникати, розвиватися й функціонувати лише у суспільстві.

У житті людини процеси спілкування, комунікації грають надзвичайно важливу роль. Існує точка зору, що базовою категорією є комунікація, що між людьми вона протікає у формі спілкування як обмін знаковими утвореннями (повідомленнями). Але існує й протилежне трактування співвідношення понять “спілкування” і “комунікація”, у якій основною категорією вважається спілкування, а в структурі останнього виділяються комунікація (обмін інформацією), інтеракція (організація взаємодії й впливу), перцепція (почуттєве сприйняття як основа взаєморозуміння). При цьому комунікація виступає свого роду посередником між індивідуальною й суспільно значимою інформацією.

Мова нації та її культура становлять органічне ціле. На сьогодні існує більш ніж 200 визначень культури: від самих спільних енциклопедичних до приватних, визначених з позиції тих наук, об’єктом вивчення яких є культура, етнографія, соціолінгвістика, семіотика та ін. Слово “культура” походить від латинського *Colere*, що означає “оброблення, виховання, розвиток, повага, культ”. З XVIII століття під культурою починають розуміти все, що з’явилося завдяки діяльності людини, його цілеспрямованим роздумам. Усі ці значення збереглися в різних використаннях слова “культура, але спочатку це слово позначало “цілеспрямований вплив людини на природу, зміна природи в інтересах людини, тобто оброблення землі” [1, с. 42].

Культура – це одне із фундаментальних понять соціально-гуманітарного пізнання. Культура не існує поза діяльністю людини і соціальних спільнот. Звідси витікає, що культура – світ людської діяльності, тобто світ артефактів (від лат. *arte* - штучний *factus* - зроблений), це перетворення людиною природи за законами суспільства. Це штучне середовище іноді називають “другою природою”. Але культура – це не просто сукупність артефактів, тобто мовного світу, створеного руками людини, це світ смислів, які людина вкладає в продукти своєї діяльності і в саму діяльність. Створення нових смислів стає смислом діяльності в духовній культурі – в мистецтві, релігії, науці. Тому культура, яка створюється людською діяльністю, охоплюється і сама людина як суб’єкт діяльності, і способи діяльності й різноманітність предметів (матеріальних і духовних). Оскільки культура похідна від діяльності людини, її будова повинна визначатися структурою, яка породжує її діяльність [5, с. 65].

Людство, виявляючись єдиним біологічним видом, не є єдиним соціальним колективом. Різні спільноти людей живуть у різноманітних природних і історичних умовах, що дозволило їм виробити комплекси специфічних засобів і форм життєдіяльності, які в процесі взаємодії спільнот запозичуються один в одного. Таким чином, культури “взагалі” не буває, бо кожна культура втілює специфічний набір засобів соціальної практики конкретної спільноти, нації.

Національна культура вступає в діалог з іншими національними культурами, висвічуючи при цьому такі речі, на яких у рідній культурі увага і не зупинялась.

Між мовою і культурою існує взаємозалежний зв'язок. Багатство національної культури, її цілісність забезпечує структурну повноту і багатство мови. І навпаки: високорозвинена мова дає можливість створювати цілісну всеохоплюючу культуру. Тому всяке зазіхання на культуру ставить під загрозу мову, і всякі обмеження мови є загрозою для культури. Мова забезпечує вічність культури. Вона пов'язує культуру етносу в один безперервний процес від минулого через сучасне до майбутнього. Що міцніші позиції займає мова в суспільстві, то надійніші перспективи культури [4].

Мова – це те, що лежить на поверхні буття людини в культурі, тому й на сьогодні проблема взаємозв'язку, взаємодії мови й культури є однією з центральних у мовознавстві. Перші спроби рішення цієї проблеми розглядаються в працях В. Гумбольдта [3, с. 76].

Разом з тим взаємодію мови і культури слід досліджувати дуже обережно, пам'ятаючи, що це різні семіотичні системи. Але вони мають багато спільного:

- 1) культура, як і мова, – це форми свідомості, які відображають світогляд людини;
- 2) культура й мова існують у діалозі між собою;
- 3) суб'єкт культури й мови – це завжди індивід або соціум, особистість або суспільство;
- 4) нормативність - загальна для мови й культури риса;
- 5) історизм – одна із суттєвих властивостей культури й мови;
- 6) мові й культурі властиві антонімія “динаміка-статика” [3, с. 81].

Існує дуже багато підходів щодо міркувань про взаємозв'язок мови й культури. Такі вчені, як В. Гумбольдт, О. О. Потебня, розуміли мову як духовну силу [5, с. 53]. Гіпотеза Сепіра-Уорфа визначає мову як спосіб мислення народу, який на ній розмовляє.

Мова – це одночасно і продукт культури, і її важлива складова частина, й умова існування культури. Крім того, мова – специфічний спосіб існування культури, фактор формування культурних кодів. Культура живе і розвивається в “мовній оболонці”. Мова обслуговує культуру, але не визначає її. Мова й культура тісно пов'язані з історією, релігією, зі звичаями народу. Своєрідність культури, її неповторність, національний характер забезпечується передусім специфікою національної мови. Культура є матеріалізованим виявом духу народу, одним із засобів його самопізнання. Описати рух народу, його культуру адекватно, в усій їхній повноті та всеосяжності можна тільки рідною для носіїв цієї культури мовою [7].

Ми дійшли висновку, що міжкультурна комунікація як особливий вид комунікації припускає спілкування між носіями різних мов і різних культур. Співставлення мов і культур виявляє не тільки загальне, універсальне, але й специфічне, національне, самобутнє, що зумовлене розбіжностями в історії розвитку народів. Проблеми міжкультурної комунікації породжуються зазвичай внаслідок своєрідної контамінації понятійних категорій “мови” та “культури”, а у більш вузькому і прагматичному тлумаченні, різних мов і різних культур. Оскільки вивчення іноземної мови передбачає завжди зустріч з іншою культурою, поняття “міжкультурного навчання” та “міжкультурної комунікації” стають визначальними в процесі зіставлення різних мов і різних культур. Концентрація уваги на цьому феномені як з боку лінгвіста-дослідника, так і мовника-практика зумовлена, з одного боку, наявністю певних загальних мовно-культурологічних особливостей мови, мовних і мовленнєвих засобів відображення об'єктивної дійсності

Отже, на основі проведеного нами аналізу сучасного стану дослідження взаємозв'язку мови і культури в процесі міжкультурної комунікації, слід зазначити, що це питання потребує подальшого вивчення й дослідження як лінгвістами-дослідниками, так і їх послідовниками.

Література

1. Ван Дейк Т. Язык. Познание. Коммуникация / Т. Ван Дейк – М., 1989. – 431 с.
2. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков – М., ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 288 с.
3. Гумбольдт В. О сравнительном изучении языков применительно к различным эпохам их развития / В. Гумбольдт // В. Л. Звегинцев. История языкознания XIX - XX веков в очерках и извлечениях. М., 1964.
4. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М., 1990. – 250 с.
5. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров / Ю. М. Лотман – М.: “Языки русской культуры”, 1996. – 464 с.
6. М'язова І. Ю. Особливості тлумачення поняття “міжкультурна комунікація” / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2006. – № 8 . – С. 108–113.
7. Тер-Минасова. Язык и межкультурная коммуникация. / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово/Slovo, 2008. – 264 с.